

ردیف آسان است

قدم به قدم با
ردیف موسیقی ایران
دستگاه شور

Shiraz-Beethoven.ir

یمین غفاری

نشر هستان

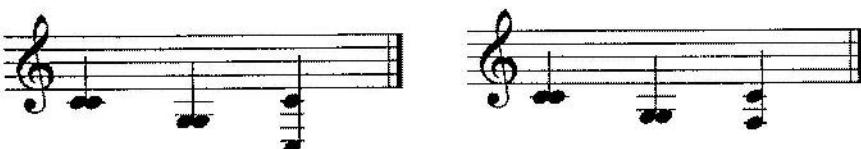
فهرست

۳۱	مسیر دوم شور، گوشه‌ی دشتی	۶	دیباچه
۳۲	بیات راجه، عشقان	۸	چگونه از این کتاب بفره ببریم
۳۳	خسروشیرین، بستمنگار	۹	دستگاه شور
۳۴	سایه‌ی لرزان اثر: قدیمی	۱۰	درآمد
۳۵	توبخوان اثر: جواد لشکری	۱۱	عزال، خارا
۳۶	چهارمضراب شورانگیز اثر: پرویز مشکاتیان	۱۲	بحت بیدار اثر: اکبر محسنی
۴۰	پیش درآمد شور اثر: علینقی وزیری	۱۳	رُهاب، کرشمه
۴۲	رنگ شهرآشوب	۱۴	درآمد کرشمه اثر: علی اکبرشهنازی
۴۳	منتوی	۱۵	شهناز، کرشمه
۴۴	پیش درآمد شور اثر: یوسف فروتن	۱۶	نازاردلی اثر: حبیب سماعی، خسروانی
۴۵	فاصله در موسیقی ایران	۱۷	نغمه
۴۵	شخصیت نت‌های موسیقی ایران	۱۸	زیرکش سلمک، نرگس مست اثر: امیر جاهد
۴۶	گریلی و هشت‌تری اثر: پرویز مشکاتیان	۱۹	قرچه، مجلس افروز
۴۸	ردیف چیست	۲۰	رنگ شور اثر: رضا شفیعیان
۴۹	انواع گوشه در موسیقی ایران	۲۱	رسوی، چهارپاره
۵۰	گوشدنامه	۲۲	حسینی (گلریز)
۵۲	همنوازی با تمبک	۲۳	دویستی، قجر، زنگوله
۵۲	جواب آواز	۲۴	رنگ‌شور اثر: رکن الدین مختاری
۵۳	ریتم‌های تمبک	۲۶	پیش درآمد شور اثر: علی اکبر شهنازی
۵۴	فرم‌های موسیقی ایران	۲۸	مزرع سبز فلک اثر: فرامرز پایور
۵۵	کتاب‌نامه	۳۰	مقدمه گریلی

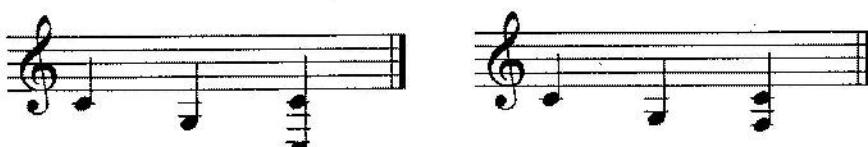
چگونه از این کتاب بهره ببریم

- فرض بر این است که شما کتاب اول و دوم هنرستان را به همراه کتاب تار و ترانه نواخته‌اید یا از آن سطح از توانایی و دانش برخوردار هستید. از توضیح علائم (مگر در موارد ضروری) اجتناب کرده‌ایم؛ زیرا قبلاً آموخته‌اید.
- در این کتاب از حداقل علائم زینت استفاده کرده‌ایم تا هنرآموز آزادی عمل بیشتری متناسب با توانایی شما داشته باشد. می‌توانید آنچه که در لوح می‌شنوید را با ذوق خود و نظر هنرآموز تغییر دهید (مقصود ریز و دراب و ... است). قطعات خوبی به شیوه‌ی استریو، ضبط شده‌است و به راحتی می‌توانید صدای سازها را به تفکیک بشنوید و با آن تمرین کنید.
- بخش جواب آواز هر گوشه را با لوح تمرین کنید. توضیح درباره جواب آواز در صفحه‌ی ۵۲ آمده است.
- تا زمانی که یک گوشه را از حفظ زمزمه نکرده‌اید، سراغ گوشه بعدی نروید؛ چون نواختن و دشفیر کردن این گوشه‌ها بدون درک آن بیهوده است. نتها فقط کمک می‌کنند تا ما نعمه‌ها را فراموش نکنیم و با سرعت بیشتری پیش برویم.
- در پایان این کتاب شما مطالب زیادی برای بداهه نوازی آموخته‌اید و توان تشخیص دستگاه شور و گوشه‌های آن را دارید و قادر هستید با انتخاب و راهنمایی هنرآموز در گوشه‌هایی از دستگاه شور، نعماتی را از خودتان بنوازید. نگران قضاوت آنچه می‌نوازید نباشید، شالوده‌ی موسیقی ایران اجرای در لحظه است.
- بهتر است این کتاب را همراه با ردیفی که می‌نوازید تمرین کنید. علائم کتاب برای تار و سه‌تار میزان شده‌است، اگر ساز دیگری می‌نوازید، می‌توانید با کمک هنرآموز از مطالب کتاب بهره ببرید.
- خواندن برای نوازنده امری لازم است. شما به مرور فرا می‌گیرید که قطعاتی را از حفظ بنوازید ولی این امر ناظر بر درک قطعه‌ی موردنظر نیست. شما تنها زمانی قادر به درک کامل قطعه‌ای هستید که بتوانید آن را زمزمه کنید؛ بنابراین، شرط لازم برای درک موسیقی ایرانی، زمزمه‌ی آن و نه نواختنش است.
- برای نواختن قطعات این کتاب، دو کوک زیر مناسب است. کوک قطعات ضبط شده در لوح فشرده، بر مبنای نت لا ۴۴۰ هرتز است. حتماً دقت کنید سازتان کوک باشد، در غیر این صورت جواب آواز و تمرین با قطعات، خواهند نتواءه بود.

کوک تار:

کوک سه‌تار:

دستگاه شور

شاید بتوان دستگاه شور را - به لحاظ بیشترین متعلقات و آثار اجرا شده در آن، (شهری، محلی و مذهبی) - بزرگترین دستگاه موسیقی ایران نامید. ایرانیان، بیشتر موقع، ناخودآگاه شور و آوازهای آن را زمزمه می‌کنند. شور دارای چهار آواز ابوعطاء، بیات‌ترک، افساری، دشتی و همچنین دستگاه نوا است. در یک کلام، شور را می‌توان «مادر موسیقی ایرانی» نامید. این آواز، برای ابراز احساسات درونی از قبیل عشق و محبت، عاطفه و ترحم و امثال آن بسیار مناسب است (حالقی: ۱۳۸۴، ۱۲۶).^۳

مُد^۴ شور، با فاصله‌های زیر اجرا می‌شود. در بخش فاصله‌ها صفحه‌ی ۴۵ اختصارهای زیر را مطالعه کنید. توالی چهار نعمه‌ی پیاپی که فاصله‌ی اول تا آخر آن چهارم درست باشد را دانگ می‌گوییم. به طور معمول، گوشه‌های ردیف در بستر یک یا دو دانگ پیوسته (یا بیشتر) اجرا شده است.

دستگاه شور، در مبناهای سل، لا، دو، ر، می و سی متداول است. این مبناهای، براساس نعمه‌ی شاهد گوشه‌ی درآمد مشخص و نام‌گذاری می‌شوند، علامت سرکلید^۵ در دستگاه شور برای مبناهای مذکور، مطابق نمونه‌های زیر است. هنرجوی موسیقی ایرانی باید به راحتی در تمام این مایه‌ها بنوازد.

گستره‌ی نغمه‌های دستگاه شور سل در ردیف

در دستگاه شور، شما گستره‌ی سه درآمد شور از سه مينا را در اختیار دارید؛ برای نمونه اگر از شور سل آغاز کنیم، با درآمد خارا وارد شور "ر" و با گوشه‌ی شهناز وارد شور "دو" می‌شویم. این ویژگی، تنها در دستگاه شور است. دو نتی که در اطراف درآمد شور این ویژگی را ایجاد می‌کنند: نت "می کرن" در سوم پایین خاتمه و نت "رکن" در پنجم بالای خاتمه.

۳ - کیفیت آواز شور را به طور کامل در نظری به موسیقی روح الله خالقی بخوانید.

۴ - Mode: توالی هشت نت پیاپی در محدوده‌ی یک اکتاو، مُد نام دارد. برای اطلاع بیشتر به کتاب مبانی نظری موسیقی ایران مراجعه کنید.

درآمد

مجموعه‌ی درآمد شور شامل گوشه‌های درآمد، پنجه‌شعری، خارا، رهاب و اوج است. گوشه‌ی خارا با حرکت به سمت پایین تا نغمه‌ی پنجم پایین خاتمه، نوع دیگری از درآمد شور را ارائه می‌کند (مدگردی^۶ به شور "ر").

گستره‌ی نغمه‌های درآمد شور

بهتر است ابتدا، بدون علائم (اشارة، ریز و ...) اجرا کنید و بعد علائم را اضافه کنید. با کمک هنرآموز، در مبنای دیگر، همینطور در اکتاوهای دیگر ساز تمرین کنید.
در آوانویسی آواز موسیقی ایرانی، ابتدا به نواخته‌ی هنرآموز توجه کنید. شما به تدریج متناسب با درک^۷ کشش‌های موسیقی، مهارت نواختن قطعات آوازی را بدست می‌آورید.
کادر^۸ اطراف نتهای، به معنی آن است که این جملات را می‌توانید بیش از یک بار بنوایید.
گستره‌های این کتاب، به عنوان نمونه آمده و برگرفته از ردیف‌های موجود است و شما می‌توانید بعد از کسب تجربه و مهارت از آن، فراتر بروید.
سه نت پایانی در درآمد شور، فرود «بال کبوتران» نام دارد.

۶- تغییر مبنای مد یا مدلایسیون.

۷- این شیوه نگارش اولین بار توسط آقای داریوش طلایی پیشنهاد شد.

The musical score for "Gouشه‌ی عزال" (Gouشه) is presented in six staves. The key signature is F major (one sharp), and the time signature is 2/4. The music features various rhythmic patterns and dynamic markings, including arrows pointing up or down and boxes around specific groups of notes. The first staff ends with a double bar line and repeat dots, indicating a section to be repeated.

گوشه‌ی عزال، در ردیف سازی، همان فضای گوشه‌ی خارا را در ردیف آوازی دارد.
در تمام گوشه‌های با متر آزاد، می‌توانید گوشه‌های وزنی مانند کرشمه، نعمه، چهارپاره، خسروانی، حزین و... را اجرا کنید. سعی کنید، در محدوده‌ی گستره‌ی درآمد شور، بذاهه نوازی را تمرین کنید. گوشه‌ی آوازی مربوط به درآمد شور^۱ را زمزمه کنید، و به آن جواب دهید؛ علاوه بر آن، چند اجرای آوازی شور را بشنوید و آن را تقلید کنید. در صفحه‌ی ۵۲ کتاب، چند نکته پیرامون جواب آواز را بخوانید.

سروده‌ی آواز:

من لاف عقل می‌زنم این کار کی کنم
حاشا که من به موسم گل ترک می‌کنم

$\text{♩} = 56$

بخت بیدار
اثر: اکبر محسنی
درآمد

سروده

پاسخ ۱

پاسخ ۲ سروده گوشه ابو عطا

پاسخ سروده رهاب

Rit.

الف { تو گل زیای منی می من مینای منی بخدا ای ماه درخشان روشنی شبهای منی
 سحر امید منی مه من خورشید منی بخدا ای جلوه هستی زندگی جاوید منی } ب
 ای دل نور تو کو ای مه مهر و وفای تو کجا شد
 بی آن سلسله مو با من قصه مگو دل خواهان فنا شد چه بجا شد
 بی شکیب و دلداده منم بی نصیب و آزاده منم
 چون بیدل آرامم کو صیر و آرامم باشد چون افسانه آغاز و انجام
 تکرار الف تا ب
 اسماعیل نواب صفا